

Yox olan varlıq, var olan yoxluq: Yaradılışın sırrı harada gizlənir?

ELMIN SONU

(XXXI YAZI)

Seriyamızın bundan əvvəlki hissələrindən başlayaraq insan orqanızında insanın necə yaranması haqda maraqlı faktları təqdim edirik. Ötən hissələrdə embrionun ana bətnində formallaşması zamanı ən vacib orqanların necə əmələ gəldiyindən və dünyaya gelişin son hazırlıqlarından danışmışdıq. Bu hissədə insanın təhlükəsiz doğuluşu və dünyadakı ilk günlərini təmin etmək üçün yaradılış mexanizmlərindən danışacaq - xüsusən ana orqanızdakı gedən proseslərdən.

Yeni insanın təhlükəsiz doğuluşu və ilk dövrünü yaşaması üçün təşkil olunan proseslər

Körpənin doğulduğu andan bədəni yeni həyata uyğunlaşmalıdır. Bu uyğunlaşmanın asanlaşdırmaq üçün hamilelik boyu hər cür faktor yaradılır. Bunun ən bariz nümunəsi ana südünün əmələ gəlməsi mərhələləridir.

Hamilelik dövründə ananın hormonları ananı süd istehsalına hazırlayır. Süd istehsalı əsas olaraq beynindəki ön hipofiz vəzi tərefindən istehsal olunan "prolaktin" adlı hormondan asıldır. Hamilelik dövründə bu hormonun aktivləşməsi və süd istehsalının başlamasına plasenta tərefindən istehsal olunan progesteron və estrogen hormonları tərefindən manət tərədir. Ancaq doğumdan sonra plasenta xaric edildikdə, qanda progesteron və estrogen seviyələri azalır və süd istehsalına kömək edən prolaktin öz yerini alır.

Hormonlar arasındaki bu əlaqə sayəsində ana süd kimi qiymətli bir qida tam olaraq körpənin ehtiyac duyduğu anda hazır olur. Bu, şübhəsiz ki, mükəmməl prosesdir. Plasenta bədənin içində olarkən həyati funksiyaları yerinə yetirirdi, lakinindi onun xaric edilməsi vaxtidır. Bu, insan həyatı üçün son dərəcə vəcibdir.

Göründüyü kimi, insanın yaradılış zamanı hər saniyədə baş verən hər detal bir-birini tamamlayan bir prosesin hissələridir; biri olmadan digəri olmazdı. Tebii ki, bütün bunnar hər bir insanın ali bir qüdrətlə quşulduğundan əyani səbütudur.

Üstəlik, bu mərhələlər körpə doğulduğdan sonra da davamlı olaraq davam edir. Körpənin qida ehtiyacını ödəmək üçün ananın süd istehsalı da artır. İlk günlərdə təxminən 50 qram olan istehsal 6-cı aya qədər gündəlik 1 litrə qədər arta bilər. Ana südünün formulasını müəyyən etmək üçün çalışan elm adamları geniş araşdırmaqlardan sonra bunun mümkün olmadığını anladılar.

Ana südünün standart növü yoxdur. Hər bir ananın orqanizmi övladının ehtiyaclarına uyğun süd istehsal edir və bu süd körpəni heç bir xarici qidanın edə bilməyəcəyi dərəcədə qidalandırır. Araşdırmaqlar sübut edib ki, ana südündəki anti-

korlar, hormonlar, vitaminlər və mineraləllər körpənin ehtiyaclarına müükəmməl şəkildə uyğunlaşdırılır.

Ana südü əvəzinə başqa qidalardan istifadə körpənin ehtiyaclarını tam ödəyə bilməz. Məsələn, başqa heç bir qida maddəsi körpənin immun sistemi üçün lazımlı olan antikorları ehtiva etmir. Körpələr üçün klassik qidalandırıcı qida sayılan inek südü ilə müqayisədə ana südünün üstünlüyü daha aydın görünür. Inek südündə insan südündən daha

çox kazein var. Kazein ləxtalanmış (mayaşanmış) südə olan bir proteinidir. Bu maddə mədədən daha böyük hissəciklərə parçalanaraq həzməni çətinləşdirir. Buna görə də inek südü ana südündən daha çətin həzm olunur. Ana südündə bu maddənin az olması körpə üçün idealdır.

Bu iki süd amin turşularının tərkibində də fərqlənir. Bu fərqli kompozisiya inek südü ilə qidalanın körpələrin plazmasında ümumi amin turşularının yüksək seviyyəsinə getirib çıxarır, bəzi amin turşuları həddindən artıq yüksək, digərləri isə qeyri-kafı olur. Bu, mərkəzi sinir sistemine mənfi təsir göstərir və yüksək protein tərkibi böyrekklərə yüksək artırır.

Ana südünü fərqləndirən digər xüsusiyyət onun tərkibindəki şəkərdir. Həm ana südü, həm də inek südü eyni növ şəkər, laktosa ehtiva edir. Bununla belə, insan südündəki laktosa miqdarı (litrde 7 qram) inek südündən (litrde 4,8 qram) çoxdur. Bundan əlavə, inek südündəki iri, ləxtalanmış hissəciklər nazik bağırsaqdan çox yavaş keçir. Bu, əsas suyun və ləktozanın böyük ölçüdə nazik bağırsağın birinci hissəsində sorulmasına imkan verir.

Ana südünün ləxtalanmış hissəcikləri isə nazik bağırsaqdan asanlıqla keçir, su və laktosa isə yoğun bağırsağa çatır. Bu, insanlar üçün çox faydalı olan və faydalı bakteriyaların böyüməsini dəstəkləyən bağırsaq quruluşunu yaradır. Ana südündə bol olan ləktozanın ikinci faydası odur ki, o, sinir sisteminə müüm strukturların əmələ gəlməsində rol oynayan "serebrozid" adlı maddənin sintezini asanlaşdırır.

Ana südü ilə inek südünün tərkibindəki yağ tərkibi demək olar ki, eyni olsa da, bu yağıların keyfiyyəti fərqlidir. Ana südündəki linoleik turşu körpənin qidadan ehtiyac duyduğu yeganə yağ turşusudur.

Ana südünü fərqləndirən digər xüsusiyyət onun duz və mineral tərkibidir. Inek südünün tərkibində insan südündən qat-qat çox duz və mineral var. Məsələn, inek südündən daha çox kalsium və fosfor ehtiva edir. Ancaq bu iki maddənin

nisbətləri o qədər fərqlidir ki, körpənin kalsium mübadiləsinə mənfi təsir göstərir. Buna görə də körpələrə həyatın ilk günlərində inek südү vermək onların qanında kalsium seviyyəsini aşağı sala və müəyyən sağlamlıq problemlərinə səbəb ola bilər. Bundan əlavə, ana südünün tərkibində 50% dəmir var. Bu miqdardan inek südündə az olduğu üçün inek südü ilə qidalanın körpələrdə təzəz dəmir çatışmazlığı anemiyası yaranır.

Vitamin tərkibi ana südünü körpələr üçün vacib edən başqa bir amildir. Ana südü və inek südü vitamin tərkibinə görə əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Hər iki südə eyni miqdarda A vitamini olduğu halda, ana südündə E, C və K vitaminləri daha çoxdur. D vitamini də körpə üçün kifayət qədər miqdarda olur.

Ana bətnindəki qorunan və mikrobsuz mühitdən dünyaya çıxan körpə xarici aləmdə çoxsaylı mikroblarla mübarizə aparmalıdır. Ana südünün ən müüm xüsusiyyətlərindən biri de infeksiyalara qarşı qorunmasıdır. Ana südündən uşaqa ötürülən qoruyucu hüceyrələr (antikorlar) körpənin əvvəller tanımadiği mikroblarla sanki onlardan xəbərdarlı kimi mübarizə aparmasına şərait yaradır. Xüsusiyyət doğumdan sonra ilk bir neçə gün ərzində ifraz olunan "colostrum" adlanan südə bol olan antikorlar birbaşa qoruyucu təsir göstərir.

Ana südünün uşağa yüngüldən çox ciddiye qədər infeksiyalara qarşı təmin etdiyi bu qoruma ilk bir neçə ayda xüsusiyyət vacibdir və faydalari ana südü ilə qidalanma müddəti ilə mütənasib olaraq artır.

Ana südünün körpə üçün faydalari hər gün daha aydın görünür. Ana südü ilə bağlı yeni keşf edilən faktlardan biri də körpənin iki il ana südü ilə qidalanmasının son dərəcə faydalı olmasıdır. Elmin yeni keşf etdiyi bu müüm məlumat 14 əsr əvvəl Quranda bize belə bildirilmişdir:

"Biz insanlara ata-anasını tövsiyə etdik. Anası onu sixıntıının üstüne sixıntı ilə daşıdı. O, iki il ərzində südən kəsiləcək. Mənə və ata-anana şükür et, döñüş Mənədir". (Loğman surəsi, 14)

Təkamülçülər insanın təkamülü yalanına delil kimi üstün yaradılışın delili olan doğuşdan istifadə etməyə çalışmışlar. Yeni bir insanın yaradılışındakı hər mərhələnin çox dəqiq bir programda görə baş verdiyi bu gün embriologiyada danılmaz bir həqiqətdir. Bəs təkamülçülər bu yaradılış həqiqətini necə özlərinə dəlil kimi təqdim etməyə çalışırlar? 19-cu əsrin sonlarında təkamülçü biolog Ernst Hekkel "Ontogenet Filogenizi

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkışafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın
İnkışafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə
"Elmi-kütləvi, mədəni-maarif, təhsil
programlarının hazırlanması"
istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

var ki, onların ən yaxşı biologiya kitablarında, tezislərində və jurnallarında mənimki ilə eyni dərəcədə saxtakarlıqlar, qeyri-dəqiq məlumatlar, təhrif edilmiş, sxemləşdirilmiş və yenidən təşkil edilmiş rəqəmlər var".

Bu etiraf həm də Hekkelin embriologiyani təkamülə dəlil kimi istifadə etmək cəhdinin tamamilə cəfngiyat olduğunu ortaya qoyma.

Bütün insanlar ana bətnində sadə sperma hüceyrəsi kimi yaranıblar. Xüsusi yaradılmış şəraitdə onlar bir yumurta ilə birləşdilər və sonra tək bir hüceyrə kimi həyata başladılar. İlk insandan bəri hər bir insan bu prosesi yaşamış və yazımızda təsvir etdiyimiz möcüzəli mərhələlərdən keçmişdir.

Yaradıcı Quranda bunu bize bələ bildirir:

"Məgər insan onu bir damla sudan yaratdığımızı görmürmü? İndi o, aşkar düşmənə çevrilib. O, öz yaradılışını unutdu və Bize inanmayıb dedi: "Bu sümükler çüründükdən sonra onları kim dirildəcək?" De: "Onları ilk yaradan dirildəcək. O, hər bir məxluqatı bilir". (Yasin surəsi, 77-79)

Həyatın cansız maddədən təsədűfən əmələ gəldiyini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi 1920-ci illərdə aparılan elmi müzakirələrdə də etiraf edildi. Sonradan (1950-ci illərdə) bu mövzu dərsliklərdən tamamilə çıxarıldı.

Hekkel nəzəriyyəsinin əsaslılığı 1920-ci illərdə aparılan elmi müzakirələrdə də etiraf edildi. Sonradan (1950-ci illərdə) bu mövzu dərsliklərdən tamamilə çıxarıldı.

Hekkel öz nəzəriyyəsini irəli sürərək təkamülçü elm adamlarının ənənəsini pozmamış, hətta nəzəriyyəsi ilə bağlı xəyalı rəsmlər də çıxarılmışdır. Embriologiya elmı bir qədər də inkişaf etdiyində və iddialarının saxta olduğu ortaya çıxanda, o, digər həmkarlarından fərqli bir yol getməyini etiraf etdi:

"Bu saxtakarlıq etirafından sonra özümü utanmış və qızanmış hesab etməliyəm. Amma mənim təsəlivericim budur: Günahkar vəziyyətə yan-yana durduğumuz yüzlərə dostumuz, çoxlu etibarlı müşahidəçilərimiz və bir çox məşhur biologlar

(Ardı olacaq)

Elçin Bayramlı